

CAII SFÂNTULUI THEODOR

Petre DIACONU

În ziua de 4 iunie a.c. am ascultat la Institutul de Arheologie din București o conferință în care s-a pomenit de câteva ori numele Sf. Theodor Tiron. În cele ce urmează voi adăuga și eu câteva date și considerații pe marginea acestei chestiuni.

Aproape de "rădăcina" stâlpului din stânga intrării în naosul bisericuței nr. 4 din masivul de cretă de la Murfatlar, azi com. Basarabi, este scrijelită figura unui ins, în picioare. Înălțimea figurii măsoară 0,26 m, iar lățimea 0,13 m.

"Maniera de redare este stângace, de unde și disproporția componentelor corpului, inegalitatea ductului literelor și plasarea în aceeași direcție a labelor picioarelor". Nasul, gura, ochii, nu se mai disting, desenul în acel loc fiind deteriorat din vechime. Nimbul e desenat nedibaci. Personajul în cauză poartă barbă; este îmbrăcat într-o mantie până la genunchi.

Referindu-se la această figură, I. Barnea scria în *Arta Creștină II*, 1981, p. 66, că ea îl reprezintă pe "un bărbat într-un cojoc lung, în atitudine de rugăciune". Figura nu-i, însă, a unui "bărbat" oarecare, ci a unui sfânt militar, fapt sugerat, pe de o parte, de lancea ținută cu mâna dreaptă, iar pe de altă parte, de scutul pe care trebuia să se sprijine mâna stângă. De reținut că atât scutul cât și mâna stângă nu se disting în întregime. Și aici desenul a fost dăunat din vechime, prin așchierarea peretelui de cretă.

Sfântul militar nu-i altul decât sfântul Theodor. Faptul arătat de inscripția grecească (neobservată de I. Barnea) de deasupra umerilor: *ho aghios Theodor(os)*. Prima parte a scriiturii este redată în poziție cruciformă.

Calendarul nostru înregistrează mai mulți sfinți cu numele de Theodor, dar numai doi dintre ei au fost militari: Sf. Theodor Tiron (tiron înseamnă în latinește recrutul) și Sf. Theodor Stratilatul (stratilates înseamnă în grecește generalul):

În ordine cronologică, primul este Sf. Theodor Tiron, originar din Amaseia, localitate din Asia Mică. A fost martirizat în anul 306, deci în timpul domniei lui Diocletian. Mormântul lui se afla la Euhaita, situată nu departe de Amaseia, orașul de baștină, după cum am spus, al Sf. Theodor Tiron.

Sf. Theodor Stratilatul apare mult mai târziu, după perioadele iconoclaste, mai exact, înspre sfârșitul secolului IX. Se presupune că mormântul lui s-ar fi aflat la Euhaneia (nu Euhaita). Am spus "se presupune" fiindcă acest sfânt

n-a existat în realitate. Studiile făcute de mari specialiști din rândul cărora îl voi cita aici pe cel mai recent N.A. Oikonomides au dovedit, fără putință de tăgadă, că Sf. Theodor Stratilatul "a rezultat" dintr-un proces de "dedublare" al Sf. Theodor Tiron. Oricum ar fi, azi amândoi sunt prăznuți de creștini: Sf. Theodor Stratilatul la 8 februarie, iar Sf. Theodor Tiron, la 17 februarie.

Căruia dintre acești doi sfinți îi aparține figura din bisericuța nr. 4 de la Murfatlar? Într-un prim moment, fără a dispune de argumente hotărâtoare, eu am opinat că aparține Sf. Theodor Tiron.

Dar, nu-i exclus ca figura să-l reprezinte pe Sf. Theodor Stratilatul cu atât mai mult cu cât o atare opinie poate să-și găsească suportul în unele fapte legate de istoria Dobrogei din veacurile de mijloc. Să mă explic! În vara anului 971, deci în vremea în care la Murfatlar era gravată figura Sf. Theodor, la Silistra (vechiul Durostorum) se desfășura faza finală a războiului bizantino-kievian. Cronicarul Skylitzes ne informează că armatele constantinopolitane n-ar fi izbândit în bătălia decisivă dacă nu li s-ar fi arătat Sf. Theodor Stratilat care i-a îmbărbătat. Drept urmare, ne spune mai departe cronicarul, împăratul Ioan Tzimiskes, la terminarea războiului, în semn de grație față de sfântul Theodor Stratilatul, a schimbat numele Euhaniei în Theodoropolis. Cronicile ne spun că, în aceeași vreme, la Silistra, în preajma împăratului se mai aflau Theophil, mitropolitul Euhaita și alți câțiva comandanți militari din același oraș, Euhaita. Se prea poate ca tocmai în contextul evenimentelor de la Silistra, în care a fost implicată și legenda Sf. Theodor Stratilat, să fi fost scrijelită figura de la Murfatlar.

Cititorul a observat, cred, confuzia care se face între orașele Euhaita și Euhaneia atunci când este vorba de evenimentele de la Durostorum, din 971. Aceasta dovedește, odată în plus, că procesul de dedublare al Sf. Theodor nu se limpezise încă la sfârșitul secolului X.

Vreau să mai adaug că Sf. Theodor Tiron (în unele părți și Sf. Theodor Stratilatul) este socotit ca patronul cailor. În mitologia românească populară calul are un caracter psihopomp, în sensul că e ghidul sufletelor expiate. Aceeași calitate o aveau și unele divinități greco-romane: Hermes, Orpheu, Charon, drept pentru care fiecare dintre ei aveau și porecla "psihopompul".

Interesant că în complexul monastic de la Murfatlar, pe unul dintre pereții de cretă, este redată o scenă circulară având în mijloc o cruce suprapusă de un iepure, iar de jur împrejur o suită de cai alergând. Nu încapе îndoială că scena din centru îl sugerează pe Christ jertfindu-se, în timp ce caii de pe margine îi reprezintă pe apostoli.

Calul a pătruns în mitologia creștinismului răsăritean venind după cât se pare din tradiția călăreților danubieni și a "cavalerului trac". Dealtminteri,

figurarea Sf. Gheorghe și a altor sfinți militari, pe cal, nu este altceva decât un ecou, pe alt plan cronologic, al cavalerului trac.

Tocmai pentru că Sf. Theodor (Tiron) este patronul cailor mulți dintre conducătorii populațiilor de stepă, crescătoare de cai, și-au luat numele de botez de Theodor. Am în vedere aici pe Theodor, unul din frații asănești, pe Sviatoslav Terter, unul din țarii bulgari, care, în legea creștină, se numea Theodor (acest Theodor este reprezentat călare, chiar pe monede) și, în sfârșit pe Theodor frate cu Balica și Dobrotiță, principii dobrogeni, guvernând în sec. XIV zona Coastei de Argint din sud-estul fostei Scythia Minor.

Puțini mai știu, probabil, că până acum circa 40-50 de ani în satele de pe malul Dunării de Jos dar și în cele din miezul Dobrogei, la ziua Sf. Theodor Tiron, adică 17 februarie, cailor cei mai frumoși erau împodobiți cu harnașamente arătoase, cu șiraguri de mărgelă, funde colorate și, după un ceremonial de rigoare, totul se termina cu o autentică întrecere hipică. Aceste lucruri sunt înregistrate în câteva dintre monografiile sătești, publicate în revista Analele Dobrogei. Am ținut să le amintesc aici pentru că azi nu mai avem nici cai și nici amintiri.